

in ugotovitve, kot temelj razmišljanja, ki od tu dalje začenja preraščati v teorijo in celo sintezo osupljivo mnogih komponent človekove delovne usode. V podobnih delih, zlasti ameriških, je po navadi poudarjena ali antropološka analiza sodobne družbe ali pa kulturna oziroma humanistična psihoanaliza, ki hoče razkrivati patologijo družbe in v končnem smislu deluje kot kritika in obsodba družbe, iz katere koli že nostalgicne postavke. Ob Rusovem delu sicer ni mogoče ne pomisliti na podobna dela s tega področja, vendar je to v tem primeru brez škode — razmišljanje, izkustvo in tudi podatki so iz tega našega samoupravnega, problematičnega in neorganiziranega sveta. Humanistične predpostavke so v tem delu sicer implicitne zavrnjene, toda vse razmišljanje je pravzaprav dokaz nekega vsaj možnega »humanizma potrošniške družbe« — kot perspektive, ne kot vizije.

Seveda je mogoče tako bero — posebno še ob upoštevanju nekaterih drugih izdaj, na primer Knjižnice za mlade in podobnih — oceniti čisto pozitivno in pohvalno, vsaj s pomočjo uvodoma navedenih »olajševalnih okoliščin«. Pa tudi zato, ker je sociologija — s knjižnih polic v tem primeru — resnično napredovala v primerjavi s stanjem prejšnjih let in s pomočjo razmeroma ustreznega izbora prevodne literature. Primerjava navzven pa potrjuje, da je naša sociologija še v fazi posnemanja, zaostajanja, iskanja lastne sociološke narave, da je na nekaterih področjih praktično še ni čutiti.

Neda Brglez

DVA NESPREJEMLJIVA SVETOVA

O novejši makedonski literaturi vemo kaj malo. Temu sta krivi predvsem geografska oddaljenost in preslabo poznavanje njihovega jezika. Medtem ko

poezija sem pa tja še dospe do našega bralca, pa o prozi tega ne moremo govoriti. Poleg tega pa se mi zdi, da so »struški večeri«, ki jih prirejajo makedonski literati in na katerih sodelujejo tudi drugi ustvarjalci jugoslovanskih narodov, premajhen in tudi ne dovolj komunikativen prispevek k zblizanju in poznavanju te naše najmlajše literature. Prav v makedonski literaturi bi lahko našli nekatere skupne komponente s slovensko, ki niso morda zanimive samo za literarnega zgodovinarja, temveč tudi za širši krog bralcev. Predvsem gre tu za dva majhna naroda, ki sta doživljala precej podoben zgodovinski razvoj, vendar je njuna literatura tisti specifičen medij, ki se je samostavno razvijal neodvisno od drugih jugoslovanskih slovstev.

Prejšnje leto je makedonska književnost dobila dva pomembnejša romana. To sta »Razboj« (Statve) Vlada Malevskega in Selani i vojnici (Kmetje in vojaki) Meta Foteva. Vendar ne bomo preskromni, če tema dvema deloma dodamo tudi roman Tudjinec* (Tujec) Dimitra Baševskega, ki ga je izdala skopska založniška hiša Misla.

Dimitar Baševski je eden mlajših makedonskih ustvarjalcev. Svojo umetniško pot je pričel s poezijo in kratko prozo, ki jo je objavjal v revialnem tisku. Njegova novela Žena z rumenimi očmi se uvršča med najboljše stvaritve v novejši makedonski književnosti na področju žanrske kratke proze. Že v teh prvih prozih tekstih pa je dal mladi avtor slutiti nesporen pripovedni talent, avtentični prozni govor in umirjen stavek, toda hkrati tudi dovolj plastičen in precizen, kar pa je še bolj potrdil s svojim prvim romanom Tujec.

Tisto, kar bi hotel najprej poudariti o tej prozi, je njena življenjskost in sugestivnost. Baševski drži materijo v svojih rokah, njegova zgodba je reali-

* Dimitrij Baševski: Tudjinec, Misla, Skopje 1969.

stično preprosta, prepletena s kratkimi stavki, ki jih govori v notranjem monologu glavni junak in so rezultat notranje potrebe drugih oseb in situacij. Čeprav ta monolog na nekaterih mestih zazveni precej hemingwejsko, pa nam celota ne zapušča takšnega vtisa. Celo več; kratki, sočni stavki so daleč od kakršnihkoli šol in shem.

V trinajstih poglavjih romana spoznamo življenje mladega Makedonca, ki se znajde s svojimi starši v vrvežu velemesta na vročem avstralskem kontinentu. Myckele Manojlev — junak romana spoznava ta svet, »izčrpljiv« in težko dojemljiv za tujca, ki prinaša s seboj vse tisto, kar je nekoč predstavljalo njegov rojstni kraj in domovino. In prav na tem snuje Baševski glavne komponente svojega romana. V glavnem junaku nastajajo spori, pogojeni med bremenom tradicije, ki jo je prinesel z rodne grude, in dojemanjem miselnosti tega novega sveta, novega okolja, ki ga hoče pogoltniti vase. In prav to težko breme tradicije in običajev, ki ga nosi tujec — Makedonec v svoji krvi v to novo zemljo, v nove razmere, postaja od strani do strani romana vse večje. Manojlev ve, da človek ne more iti mimo tistega, kar je bil in kar še vedno nosi v sebi kot svetinjo. To pa je tudi glavni vzrok nerazumevanja in pomeni tudi konec njegove ljubezni s knjigarniško prodajalko Betty Weins.

Ta »nerazumljiva dežela«, polna dinamike, z izčrpljujočim ritmom življenja, s skrivnostnimi ljudmi, ki venomer nekam hitijo, ne vznemirjajo glavnega junaka in ga tudi ne potegnejo v vrtnec toliko, da bi ga spremenili. Ravno dušen je med njimi, vendar ne more mimo tistega prepada, ki je ostro začrtan med njim in tem svetom ter se sem pa tja spremeni v pravi vzklik nesprejemljive nostalgije.

Osrednja tema romana je ljubezen glavnega junaka do prodajalke Betty Weins. To dekle je prava slika ravno-

dušnosti te dežele, s katero je obseden Myckele Manojlev. Racionalna je in hladna kot človek, ki ve, kakšen cilj ima pred seboj, ter deluje kot »švicarska ura«, točno in precizno. Tudi njena družina živi takšno življenje: umirjeno, spokojno, z dolgočasno, brez večjih življenjskih razburjenj in radosti. To je življenje, »kot solata brez soli in olja«, pravi Manojlev. Že je pripravljen sprejeti ta svet, ko pravi: »Moj bog, samo da bi bilo olja in soli«, toda prav v tem spozna, da bi to pomenilo njegov konec in vsega tistega, kar nosi v sebi. V tej ljubezni za Myckla ni nič nerazumljivega, nič, kar bi moral šele odkrivati, nič nepoznanega, kar bi oba lahko iznenadilo in dvignilo. To ni tista orientalsko razburljiva in eruptivna ljubezen, ki naj bi ju zblížala; njuna ljubezen postaja le žrtev tega banalnega reda, ki v emocionalnem Manojlevu ne more zapustiti globljih vezi.

Betty na neki svatbi spozna drugi svet — svet Myckla Manojleva, ki ga ne more srečati na svoji vsakodnevni in ustaljeni poti od doma do knjigarne, kjer je v službi. Ta svet je na zunaj sprejemljiv, vendar statičen po vsem tistem, kar hrani v duši in zavesti. Ujet je v svoje tradicije in navade, nezaupljiv, kadar je treba sprejeti nekaj novega, poln predsodkov in počasen. »Manj je prilagodljiv, kot se mu lahko prilagodiš,« pravi avtor, »in laže sprejema, kot ga lahko sprejmeš.« In prav v tem svetu je več emotivnosti, s katero se Betty ne more spojiti in jo sprejeti, kajti v njej je preveč racionalnosti. »Zakaj vi, prekleti, ničesar ne sprejmete?« pravi Mycklu. Ve, da ona in Myckel pripadata dvema takó različnima mentalitetama, ki ju ne more premostiti še tako iskrena ljubezen. Zato pride tudi konec brez solza, pomirljivo in niti eden kot tudi drugi ne preživljata jokajoče sentimentalne faze. Za enega kot za drugega sta to le dva nesprejemljiva svetova, ki sta si emo-

tivno in duhovno nasprotna. Brema tradicije in običajev postane še mnogo težje, a obenem tudi dragocenejša tu, med tujimi ljudmi, v tuji deželi.

Dimitar Baševski se je v romanu *Tujec* odločil za precej staro temo o makedonskih pečalbarjih, ki pa je tudi še danes živa in aktualna. V romanu mu je uspelo, da je odmerjeno in doživljajsko avtentično prikazal zgodbo mladega Makedonca, eno od mnogih zgodb o naših ljudeh, ki so v iskanju za življenjsko eksistenco zapustili domovino. Njegovo pripovedovanje je neposredno in sugestivno in na mnogih mestih prepleteno z blago ironijo. Roman preberemo v enem samem dahu, čeprav nima velikih dogodkov, razburljivih scen in globljih emotivnih pretresov. To ni proza, ki bi nas iznenadila s svojo monumentalnostjo, vendar s svojim lirizmom oblikuje karakterje, ki se vzdigujejo skozi svoj notranji volumen.

Zdi se nam, da je pisec celo preskočil pomembno relacijo: spor glavnega junaka s tem svetom, ki v njegovi zavesti dobiva vse znake absurda. Toda kljub temu roman zapusti vtis, da je ta svet brezmejen, neosvojljiv in razpolaga z elementi, ki absorbirajo ter razobličujejo človeka-tujca in ga po vsem tem puščajo razočaranega in morda še bolj razdvojenega kot pred tem, ko ga je spoznal. Konec je tragičen in nas še bolj potrjuje v misli, da ta svet težko sprejme človeka, ki se ne zna prilagoditi njegovemu življenjskemu ritmu. To pa vsekakor pomeni občuten premik v novejši makedonski književnosti.

Miha Maté

JANEZ OVSEC, JEZERA DOBREGA SONCA

Četrta zbirka istega avtorja se zdi kvalitetno pomembnejša. Sicer se tudi tu nekaj misli ponavlja, toda metaforični razpon je v njej sorazmerno velik

in sega čez ekspresionistično izrazje. Po drugi strani je knjižica logično nadaljevanje avtorjevih poprejšnjih pesniških snovanj, recimo zbirke *Na dnu so samo še zvezde*, saj ne le izrazno dosledno ostaja v zavetju »lepotnega zatišja« (B. Paternu), se pravi znotraj dematerializirane subjektivitete lastnega jaza. Pozna dve konstituenti: »čudovita bitja lepote« in »strašne sence noči«, ki ju »veže v življenje« (Zlati trak). To mu omogoča njegov posebni položaj: pesnik je »opojna sredica cveta /, drget nožic / rumene čebele / in ptic« (Zlati trak). Za položaj pa je pogojen z njegovim posebnim načinom bivanja, ki je izražen in zaznamovan kot »prebujena zavest vseh stvari« (Počitek).

Medtem ko pretežni del sodobne poezije izpoveduje nekaj nasprotnega, se Ovsec vztrajno umika iz sodobnosti v čas pred tehniko, kjer je bilo mogoče živeti z zvezdami, rožami, s soncem, z gozdovi, drevesi, s tišino ipd. in se vdajati polepotenim meditacijam o življenju in smrti. K temu človeku se Ovsec nenehno vrača, vanj je romantično in pobožno zagledan. Kajpak je vprašanje, ali se ta pobeg zgodovinsko posreči, to tem bolj, ker ne gre za miselni poskus, temveč bolj za posebno narcisoidnost.

Vendar je zanimivo ogledati si ta dvom o narcisoidnosti nekoliko поблиže, Lahko bi se namreč izkazalo, da vendarle ima svoj tehtnejši vzrok: ta narcisoidnost se kaže predvsem kot že nekoliko osladno uživanje samote, »zavedanja« (Otok) svojega vsesmernega jaza, ki ne pozna ne časovne niti prostorske omejenosti. Lahko jo imenujemo samo prebujenost iz nebijanja, smrti: »Prebujamo se skozi ozko režo smrti«, ki pa je temeljna podlaga sveta: (»In vse je samo smrt, / in malo je življenja, / kadar živimo.« — Belo steklo sanj). To pomeni, da je pesnikova druga konstituenta izpeljana do konca in da potemtakem imamo opraviti z